

HET DETERMINISME
EN DE
PRAEDESTINATIELEER.

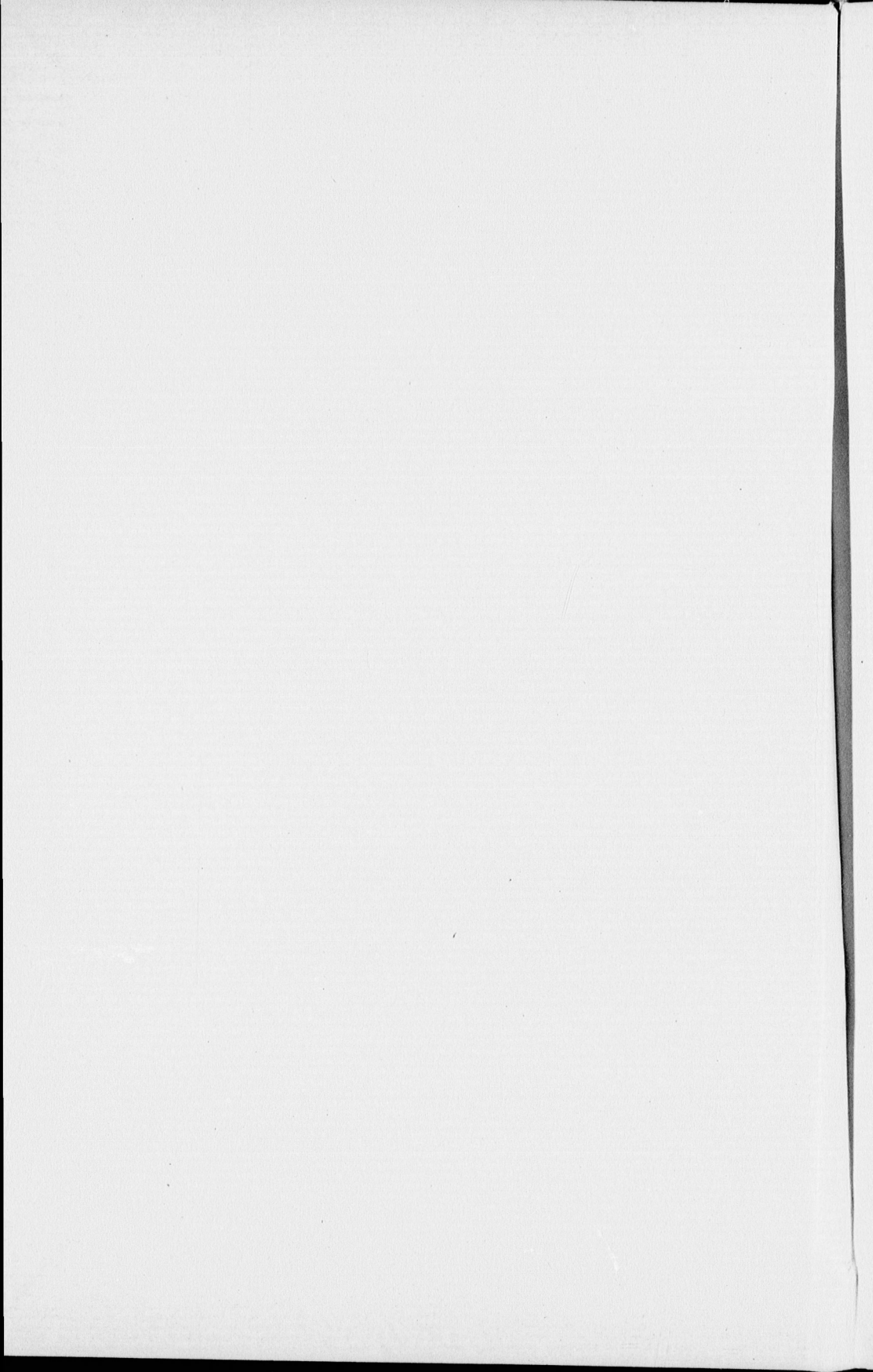
DOOR

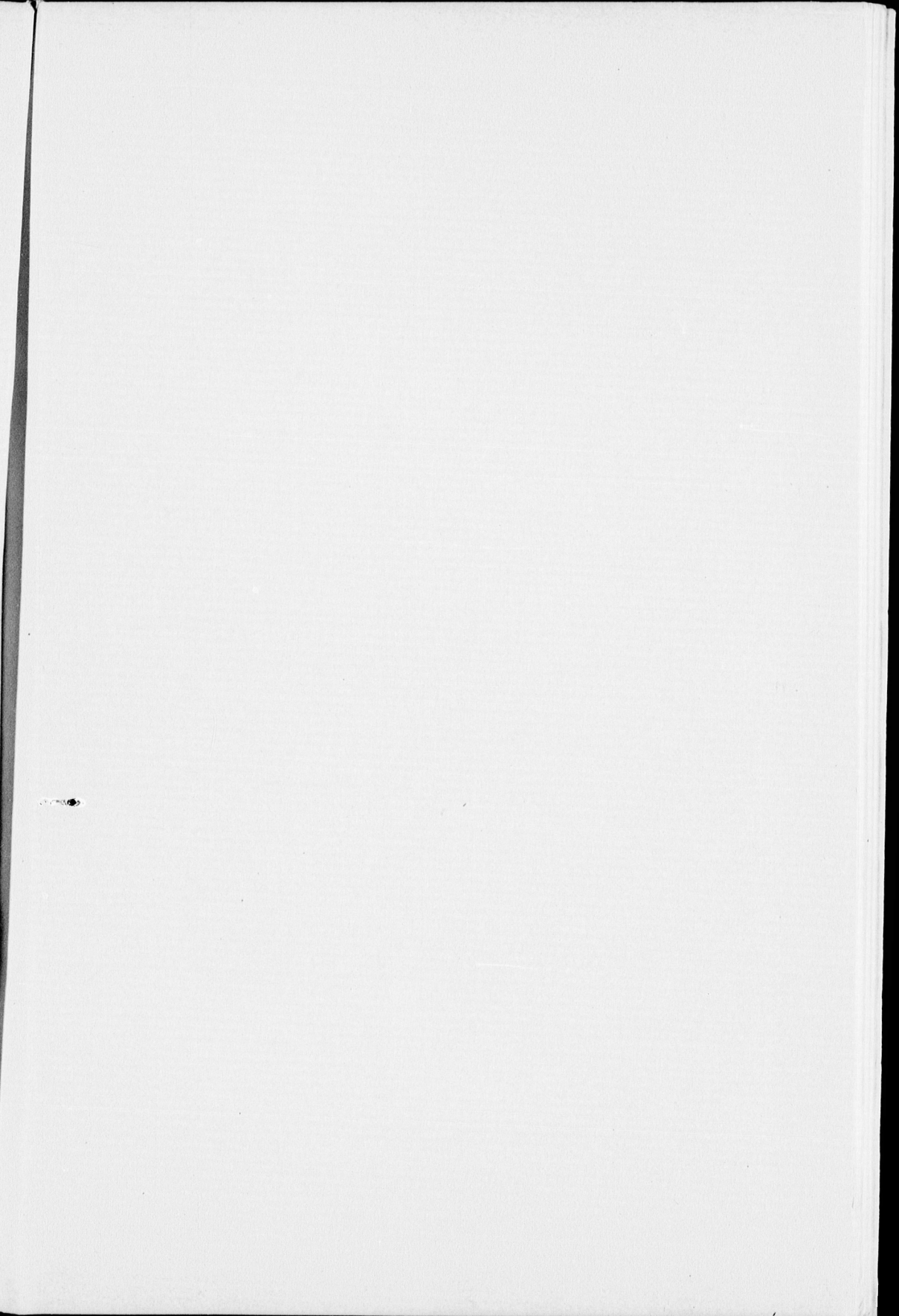
A. H. ROOSE,
Predikant te Woudsend e. a.

SNEEK. — J. CAMPEN.
1886.

155
G-38

U.B.U.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1083 6009

HET DETERMINISME

EN DE

PRAEDESTINATIELEER.

DOOR

A. H. ROOSE,

Predikant te Woudsend c. a.

SNEEK. — J. CAMPEN.
1886.

VOORWOORD.

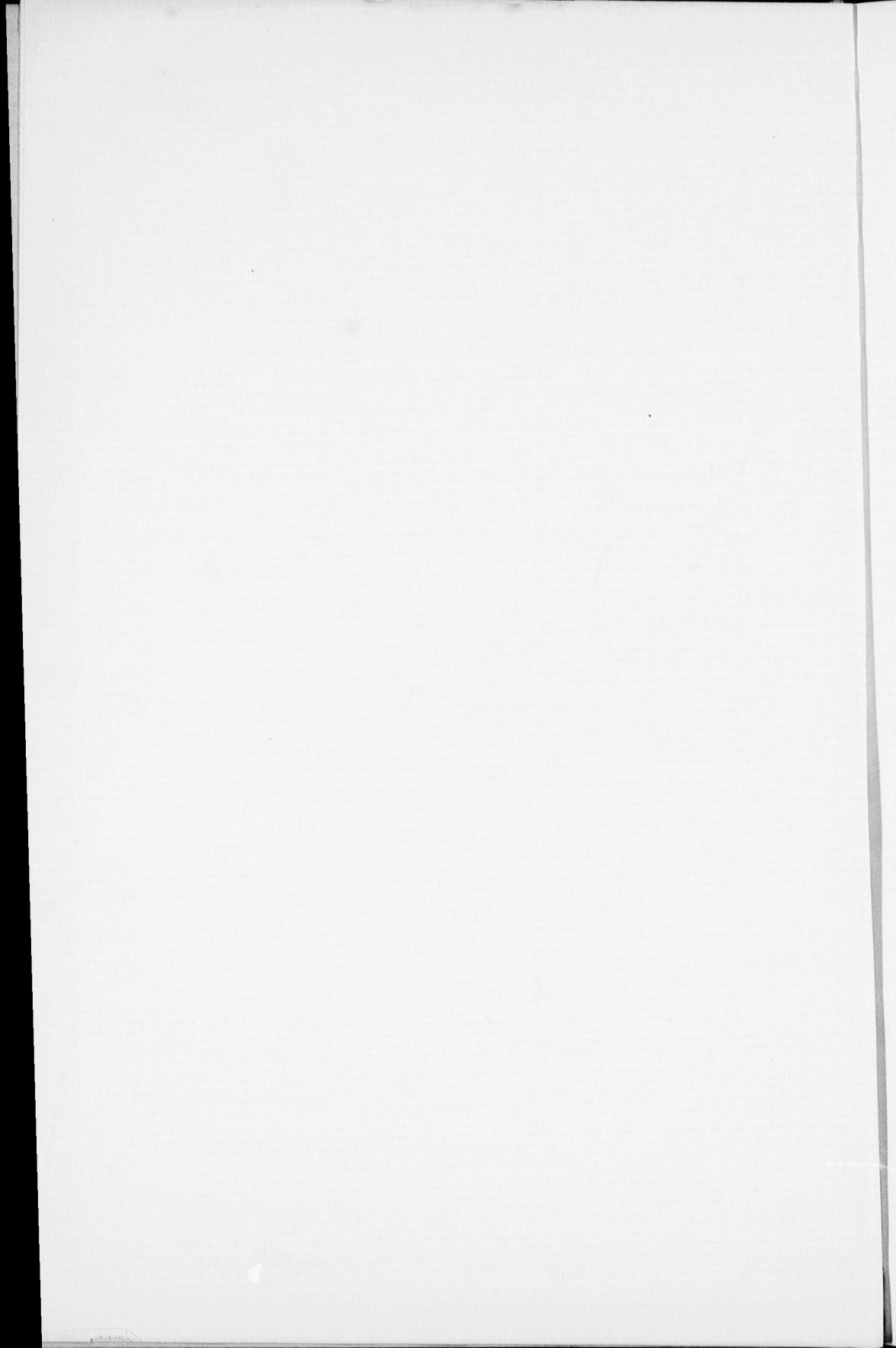
Het hier volgend opstel, is het referaat, dat, ter inleiding eener discussie over Praedestinatie, Determinisme, Fatalisme, op de laatst gehouden vergadering der Ned. Herv. predikanten-vereeniging te Utrecht door mij voorgelezen is, en dat op verzoek der Broederen, thans zoo veel mogelijk onveranderd door mij uitgegeven wordt.

De titel van het boekje is anders dan het opgegeven onderwerp, maar, naar het mij voorkwam, meer in overeenstemming met den inhoud.

En hiermede zij het aan de welwillende beoordeeling van den Lezer overgegeven.

WOUDSEND, 17 Mei 1886.

A. H. ROOSE.

Wij beleven met betrekking tot de beoefening der theologie een eigenaardigen tijd. Een tijd waarin bekende mannen ons doodleuk komen verzekeren; dat zij met de theologie hebben afgerekend; mannen, die in de praktijk uitmunten, een machtigen invloed uitoefenen en wier woorden als hamerslagen kunnen neerkomen, maar wier daden, krachtiger nog dan hunne woorden, ons luide doen hooren, dat zij nog wel zeer zeker aan theologie doen (*) Een tijd waarin wij vernemen van een ander, (†) die ook op het gebied der theologische wetenschap werkt, en daar, evenals nog elders, als een machtige geest bekend is, hoe hij voor de kinderen van dezen tijd niets beters weet te doen dan het oude te reproduceeren; en hoe hij niet schroomt te be- toonen, dat hij zijn verstand gevangen geeft onder de gehoorzaamheid aan wat de vaderen hebben geleerd. Hoe- wel, en dit is weer kenmerkend, dat juist daar, waar deze zelfde in de praktijk optreedt, hij die gehoorzaamheid aan der vaderen leer kort en goed opzegt.

Nog weer een ander verschijnsel is dit, dat vrome en vroede mannen zich vereenigen om een belangrijk werk te ondernemen, en verklaren dit alleen te mogen doen in ge-

(*) Ik bedoel H. Pierson en J. van Dijk Mz.

(†) Dr. A. Kuiper.

hoorzaamheid aan wat de vaderen hebben gezegd, (*) en dat nu de redacteur van een ons allen bekend weekblad platweg verzekert: „tusschen hun statuut en hunne praktijk „licht een afgrond.”

Wat leert ons dit alles?

Immers niets minder en niets anders, dan dat, door des Geestes leiding, de geloovende gemeente van dezen tijd ontgroeid is aan de vormen van den ouden; dat er nieuwe tijden voldragen zijn in de christelijke levenspraktijk.

Wij leven toch in de eeuw der zending, inwendige en uitwendige, onder Israël en de volken, in de eeuw van den arbeid tot opzoeken van het verlorene; in de eeuw der revivals, der genezing op het gebed des geloofs, en, mag het vergeten worden? in een tijd waarin de verwachting der persoonlijke wederkomst van Christus weder meer op den voorgrond komt.

Nu blijkt het, dat wij behoefte hebben aan eene theologie, die ons de stelselmatige beschrijving der waarheid geeft naar de behoefte van onzen tijd; die, uit het leven der Gemeente geboren, van het licht, dat de Gemeente in de waarheid heeft, rekenschap geeft en tracht naar het licht der Openbaring aan het leven der Gemeente weer vastheid en leiding te geven.

Het zal u niet verwonderen, Broeders, dat ik, met deze overwegingen in mij, en luisterende naar stemmen, die spreken van en met den eisch komen tot eene nieuwe zelfstandige dogmatiek (†) eenigermate schroomvallig werd om de discussie in te leiden over een onderwerp als dat, hetwelk voor dit uur op de „agenda” is geplaatst, een onderwerp dat geheel een wereldbeschouwing vertegenwoordigt; dat

(*) De Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen in Nederland.

(†) Dr. Beijnen, Dr. Bronsveld, Dr. Gunning.

met het geheele samenstel van het theologische en kerkelijke leven in verband staat; dat de gemeeiden en gedachten bezig houdt, en daardoor weten doet, hoe het ook thans nog in het leven der christelijke protestantsche Gemeente eene groote plaats inneemt.

Wat mij nog eenige vrijmoedigheid gaf om toch te spreken, het was de gedachte, dat ik rekenen mocht op de welwillendheid der broederen; dat mijn woord alleenlijk dienen moest ter inleiding eener discussie, en dat het mij gelegenheid geven kon om het oordeel van der zake kundige mannen over wat ik te zeggen heb te vernemen.

Het opgegeven onderwerp is: Praedestinatie, Determinisme, Fatalisme. Het zij met goedkeuring van het Moderamen, dat ik hierin een kleine wijziging breng en eerst spreek over Determinisme en daarna over Praedestinatie, om er aan het einde enkele opmerkingen aan toe te voegen.

Wat is Determinisme?

Prof. OPZOOMER beschrijft het als het geloof, dat alles wat geschiedt, juist zoo als het geschiedt door God is gewild.

Prof. SCHOLTEN antwoordt: Het Determinisme is de leer der ontkenning van den vrijen wil, omdat de mensch geacht wordt in zijn willen, in ieder oogenblik des zelfbewusten levens gedetermineerd, d. i. bepaald te worden door den toestand waarin hij zich op dat oogenblik bevindt.

Als wij nu SCHOLTEN verder hooren, komen wij te weten, dat hij dit „bepaald” worden opvat in volstrekten (absoluten) zin, dus dat het beteekent: in- en uitwendig geheel en al door den toestand, waarin men zich bevindt, beheerscht te worden. Ook komt men dan te weten, dat die toestand zelf zóó en niet anders is geworden, ook zóó en niet anders kon worden dan zooals die geworden is, door de determineerende — absoluut bepalende — werking van weer

andere voorafgaande en gelijktijdige toestanden en gebeurtenissen, die op hunne beurt eveneens zóó gedetermineerd waren. En hierbij eindigt prof. SCHOLTEN ten slotte ook weer in Gods wil.

Tegenover deze leer stelt prof. SCHOLTEN het gevoelen dergenen, die leeren „dat de mensch geacht wordt in zijn willen door niets, zelfs niet door zijn eigen inwendigen toestand gedetermineerd d. i. bepaald te worden” terwijl men bij het lezen telkens den indruk ontvangt of SCHOLTEN elk uitoefenen van invloed determineeren noemt.

Tusschen die twee gevoelens, zegt dan prof. S. is geen derde; het gaat om de vraag: vrije wil (waarvan de definieering tamelijk gelijk staat met wat we in het gewone leven „losse grillen” zouden noemen) of determinisme d. i. een absoluut bepaald worden bij het vormen van besluiten.

Ofschoon nu de omschrijving van Prof. OPZOOMER het door eenvoudigheid en klare beslistheid verre wint van die van Prof. SCHOLTEN, komen toch bij het einde beiden op hetzelfde neer, nl. de voorstelling, dat er is eene verborgene macht, die alles (in den absoluten zin, alles zonder ook maar de minste uitzondering) werkt, en uit welk werken alle (absoluut) verschijnselen der natuurlijke en zoo genaamd zedelijken levens, rechtstreeks voortkomen, en welk werken door die onbekende macht met niet te verstoren regelmaat en noodwendigheid geschiedt.

De leer der deterministen omvat dus meer dan de beschrijving van de stelling des menschen in zijn willen en werken met betrekking tot het geheel, waarin hij leeft. Zij is eene poging om alle verschijnselen, die zich aan ons voordoen, in hun worden te verklaren. Maar het telkens weer concentreeren van het vraagstuk om den mensch en de al of niet bestaande menschelijke wilsvrijheid levert ons het bewijs, dat de mensch in de wereld, in het geheel,

eene centrale stelling inneemt; dat hij voor dengene, die zich van de levensverschijnselen rekenschap poogt te geven, iets anders is dan de hem omringende wereld.

Zie ook de volgende bepaling, die we nog overschrijven: „Determinismus bezeichnet die Ansicht nach welcher „die Willensakte durch notwendig wirkende Ursachen bestimmt sind, sodasz sie unter Voraussetzung dieger Ursachen nicht anders ausfallen können.” Ook hier is „de „mensch” weder beheerschend middelpunt van de beschouwing.

Het komt mij evenwel op grond van genoemde overwegingen voor, dat zoolang het determinisme op deze wijze gedefinieerd wordt, het in de ontwikkeling der definitie zelve ten slotte zijne weêrlegging vinden zal. De beschrijving van Prof. OPZOOMER komt mij voor de meest consequente te wezen; ook de meest duidelijke; ook de meest fatale.

Wij hooren hem nog even nader.

„Al wat gschiedt,” zegt hij, „is daar waar het geschiedt volmaakt, maar niet minder volmaakt zijn op hare „plaats de krachten, die het bestrijden en die het ten on„dergang brengen. Al wat is (*) heeft, zoolang het is en „zoover het reikt een Goddelijk recht van bestaan, want „het is door God gewild. Maar het is niet zoo door God „gewild, dat het eeuwig zou moeten blijven. God heeft ge„wild dat het zijn tijd zal uitduren, maar ook niet langer „dan zijn tijd: als eindig heeft Hij het gewild, eindig in „ruimte, zoodat het van alle kanten belemmerd, terugge„houden wordt, en eindig in tijd, zoodat het een ontstaan „en een vergaan heeft. Maar om een einde te hebben moet „het tegengewerkt. en op het laatst door de tegenwerken„de krachten overwonnen worden. Alleen in den samen„hang met die krachten, is het door God gewild”

(*) Dus ook de zonde.

Tusschen natuurlijke en ethisch determinisme is, wat het wezen der zaak betreft, volgens ORZOOMER, geen onderscheid: Immers: „wat van de daden der natuur geldt, dat „geldt ook van de daden der menschen. Gelijk God de „eerste wil, zoo wil Hij ook de laatste.” En later: „in de „groote keten der dingen zijn ook wij, hoe gering, hoe nietig ook, schalmen, die wel zonder de overigen niet kunnen bestaan, maar die ook weder de overigen helpen samenhouden.”

Tot recht verstand diene ook het voorbeeld, door hem gebezigd, van een vermoorde en waaruit ik de volgende zinsneden aanhaal: „Gij erkent dus, volgens Gods wil „moest de vermoorde op dat oogenblik en op die plaats „sterven. En gij zoudt de wijze van den dood aan Gods „wil onttrekken? God zou wel het doel maar niet het middel, wel het gevolg maar niet de oorzaak hebben gewild!” Neen, immers het staat nog elders: „de erkenning „der (goddelijke) almacht sluit het aannemen der mensche- „lijke wilsvrijheid volstrekt uit.”

Geen wonder, dat er ook gezegd wordt: „ik kan het „zeer goed begrijpen, dat iemand.... in de gebeurtenissen der wereld niets dan blinde noodwendigheid ziet, „maar... dat iemand... in den waan verkeert... dat... „Gods wil gedwarsboomd wordt”... dat schijnt het top- punt van onzin.

De zonde is dan ook door God veroorzaakt en wordt door Hem veroorzaakt, zoo goed als het natuurlijk lijden.

Het kan ons bij dit alles niet bevreemden, dat onder de eigenschappen Gods, de almacht en alwetendheid schier alleen voor wezenlijke eigenschappen worden gehouden, voor zulke die bij de „oneindige wereldbeschouwing” behooren, terwijl al de zoogenoemde zedelijke eigenschappen in de „relatieve wereldbeschouwing” thuis hooren d. i. dat

zij niet in Gods wezen zelve maar in onze voorstelling van dat wezen bestaan, zoodat Gods heiligheid niet eene werkelijk bestaande, niet eene wezenseigenschap in God zou zijn.

Maar nu begrijpen wij niet hoe daar nog gezegd kan worden: „Geen noodlot bestaat er buiten ons, dat onherroepelijk heeft besloten” en wat dan verder volgt. Of: „wij zijn ten deele meester van ons lot en er is geene „kracht buiten ons, die tegen onzen wil ons voortstuwt.” Het komt ons eenigszints vreemd voor, dat het fatalisme, „de prediking van het noodlot” zoo positief afgewezen wordt. De levendigheid, waarmede het geschiedt, doet ons denken of men wellicht voelt, maar niet toestemmen wil, dat het doortrekken der lijnen er toch noodwendig toe leiden moet.

Uit het feit, dat de heiligheid Gods niet erkend wordt tot Zijn wezen te behooren blijkt, dat de God der Openbaring wordt voorbijgegaan, en dat de bepalende oorzaak van alles niets anders is, dan de laatste grond der dingen, waarnaar de wijsbegeerte zoekt en die hier als hypothese aangenomen wordt. Men noeme haar „God” of geve haar desverkiezende een anderen naam; hoe ze ook genoemd worde, in den grond is zij toch niets anders dan de groote Onbekende Macht, welke verondersteld wordtslles met noodwendigheid te doen plaats hebben.

En wordt het determinisme waarachtig geloofd, waartoe moet dit anders lijden dan tot totale lijdelijkheid. Gij zult doen dat, waartoe gij bepaald wordt. Gij kunt niet anders en zult niet anders kunnen; wilt niet anders en zult niet anders willen dan dat, waartoe de samentreffing der verschillende oorzaken u onvermijdelijk stuwt. Een schalm zijt ge, niets minder maar ook niets anders, in den grooten keten des geheels. Verantwoording en plicht valt weg, en als gij kwaad doet of zijt, of niets doet of zijt, hebt gij

u daarover niet te bekommeren, bekommert gij u ook daarover niet, tenzij weer bepalende werkingen op uw zoogenoemd bewustzijn inwerken, die u daartoe voeren.

Gij hebt niet te zeggen: „dan moeten wij maar machines „zijn,” gij zijt het, en zelfs wanneer gij de inbeelding mocht hebben, dat gij het niet zijt, is dit weer niets anders dan effect der teweegbrengende oorzaken. Het is noodwendigheid zonder meer. Oorzaken zijn er en gevolgen, die met andere oorzaken en gevolgen weer nieuwe oorzaken worden voor verdere gevolgen.

Het is mij niet geoorloofd uitvoeriger over het determinisme te spreken. Ik mocht slechts de door enkelen gegeven bepalingen even nader bezien. Evenmin acht ik het op mijn weg te liggen, om daarvan uitvoerige kritiek te willen geven mede door bijeen te halen wat er tegen de deterministische redeneeringen is ingebracht, en waartoe, om tegenover de genoemden slechts een drietal namen te noemen, CRAMER, DOEDES en DE LA SAUSAYE overvloedigen voorraad hebben geleverd.

Het zij mij vergund, met het oog op het geheel van mijn onderwerp, enkele bezwaren er tegen naar voren te halen.

1° Bezwaar. Het determinisme gaat uit van de onderstelling, dat alles is zooals het moet zijn; het leert dus dat alles goed is, immers alles is door God gewerkt. Het brengt dus noodwendig mede de ontkenning der zonde als het bestaan van toestanden of feiten, die niet door God zijn gewild. Het kan hoogstens spreken van een door God gewild „nog niet,” maar nimmer van een niet door God gewilden „val.”

2°. Het determinisme brengt mede de ontkenning van schuld. De gedachte: ik had, wij hadden, dat anders behooren te doen, is daar onzin, zoodat verootmoedigend schuldbesef, erkentenis van strafwaardigheid er geene plaats

kan vinden, en zelfveroordeeling niets dan dwaze inbeelding kan worden genoemd

Dit staat weer in verband met

3°. de ontkenning van het persoon-zijn des menschen en zijner zedelijke verantwoordelijkheid voor gezindheden en daden, terwijl het door de overbrenging der natuur, noodwendigheid op het gebied des zedelijken levens het geweten in den mensch òf negeert, òf voor waan verklaren moet. Hier letten wij er op, dat het determinisme heiligheid en rechtvaardigheid zelf in God niet wezenlijk erkennen kan, en de almacht en de alwetendheid immer òf alleen òf eenzijdig op den voorgrond doet komen.

Dr. A. PIERSON zegt ergens: die geen determinist is, is geen denker en dat leidt ons tot een nieuw bezwaar:

4°. nl. dat het determinisme de uitdrukking is der tyrannieke heerschappij van het denken over het zedelijk leven. Immers, waarom wordt daar de heiligheid niet erkend? Omdat absolute heiligheid niet te denken is samen met het bestaan van zonde. Het determinisme werpt zich op als de verstandelijke verklaring van het geheel des levens, en maakt de pretentie van een logisch sluitend geheel op te leveren, waarin de raadselen zijn opgelost.

5°. bezwaar is, dat men bij dit „denken” steeds van de onderstelling uitgaat het „absolute” te kunnen vatten, en daartoe de oneindigheid van het bevattingsvermogen des menschen onderstellen moet, maar ten slotte in tegenstrijdigheden zich verliest. Immers, het absolute wordt niet gedacht, maar geloofd. Voor het denken bestaat het „gegeven,” voor ons denken het ons gegevene. Het is wel natuurlijk, dat hier de alwetendheid albeheerschend op den voorgrond treedt, en dat, wanneer iets met het begrip der absolute alwetendheid niet te rijmen is, het dan veroordeeld moet heeten.

En een 6° bezwaar is, dat de deterministen zelve zich het voorkomen geven van geen ernst te maken met hun stelsel; dat het eene verklaring is, die blijkt niet te verklaren. Laat mij dit met een voorbeeld duidelijk maken. Prof. OPZOOMER zegt, na zijne beschrijving van het deterministisch geloof gegeven te hebben, terstond dit: „Men „zou verwachten, dat onze godsdienstige stemming uit die „overtuiging geboren, altijd een stemming van onvermengde vreugde en dankbaarheid zou zijn. En toch is dit het „geval niet.”

Men zou vragen: Staat dan die stemming buiten de bepalende oorzaken? Of opmerken: 1°. dat dan die genoemde stemming van onvermengde vreugde en dankbaarheid niet door God is gewild. En 2°. dat die bepalende oorzaken dan hier tegenstrijdig werken; immers men werd bepaald om te verwachten iets dat toch later weer bleek niet alzo bepaald te zijn om te worden.

En wat beteekenen uitdrukkingen als deze: „Wat zouden „wij onze hoop op God zetten in alle omstandigheden des „levens, als wij er niet zeker van waren, dat geen onvermogen hem belet de plannen zijner wijsheid en liefde ten „uitvoer te brengen,” enz., daar het toch wel niet van ons afhangen zal of wij al of niet onze hoop op God zullen zetten. Wat beteekenen de vermaningen en opwekkingen, waarbij een lezer of een hoorder aangesproken wordt als iemand, of ondersteld wordt een persoon te wezen, die zich zelf tot iets bepalen kon. Alle zelfbepaling onderstelt zelfbewustzijn en zelfbezit, en dat is persoonlijk bestaan en ligt niet onder de wet der natuurnoodzakelijkheid. De onpersoonlijke schepping ligt onder die noodzakelijkheid, voor haar is deze een dwingende wet van bestaan en leven, (*) maar tot eene onpersoonlijke schepping richt men geene

(*) Zie Heppe Chr. Ethiek. pag. 86, 87.

vermaningen, noch spreekt men opwekkende woorden. De onderstelling dus, die aan deze redenen ten grondslag ligt, past in het determinisme niet. Waar met het noodwendig moeten ernst gemaakt wordt blijft er niets anders over dan beschrijving, welke ook weer noodwendig is. Zoo spoedig men komt tot de aanwijzing van wat behoort, heeft men het determinisme verlaten en staat de mensch als persoon, als in meerdere of mindere mate zich zelf-bepalend wezen voor ons, met verantwoordelijkheid, met meer of minder mate van vrijheid. En de vraag kan niet meer worden geweerd, wat is er nu gemeend: het determinisme of de verantwoordelijkheid?

Maar het is voor ons, die over praedestinatie te handelen hebben, vooral van belang om de vraag te stellen of het determinisme ook in de bijbelsche beschouwingswijze thuis behoort: en dan meen ik te mogen antwoorden met een beslist neen.

Laat mij om dit „neen” te rechtvaardigen op enkele punten uwe aandacht mogen vestigen. Daarbij ga ik uit van de stelling, dat de getuigenis der Heilige Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds één is. —

1°. In de H. S.; in den Bijbel, vindt men de leer, dat niet alles, wat er geschiedt en geschied is, alzoo door God is gewild, maar dat er, ach, zooveel gebeurt, dat door God is veroordeeld. Het eigenaardige der zonde wordt er voorgesteld juist te bestaan in het willen en doen van wat door God verboden is. Daar mogen plaatsen gevonden worden, die deterministisch „klinken” bijv.: „Ik formeer het licht, en schep duisternis, ik maak den „vrede en schep het kwaad, Ik, de HEER, doe al deze dingen.” Maar er zal toch wel niemand zijn, die meent in de n geest der Schrift te spreken, als hij dit woord ook zou willen overzetten in: Ik formeer de waarheid en schep de leu-

gen, en dan alleen toch zou het deterministisch zijn. God formeert de leugen niet. Van waar de zonde is wordt niet gezegd; haar ontstaan wordt niet verklaard.

De zonde treedt op. De verleider komt te voorschijn, maar als een antigoddelijk leugenachtig wezen, en het „vanwaar” niet, maar alleen zijn optreden wordt er besproken.

Ten 2° wordt in de Schrift de schuld der zonde op den voorgrond gesteld; er wordt op gedrukt. Als schuldige wordt degene, die de zonde doet, veroordeeld, en dat van den aanvang af. Die schuld doet onderworpen zijn aan straf, en met die schuld en straf staat weer de bijbelsche verzoeningsleer in verband, het plaatsbekleedend en plaatsvervangend lijden van den Christus; de verkondiging van het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt, de boodschap van vergeving en vrede.

3°. De mensch wordt overal voor eigen daden en toestanden persoonlijk verantwoordelijk gesteld; als redelijk wezen van de redelooze schepping geheel onderscheiden, tenzij men wellicht door schuldige overtreding komt in een toestand, waarin „zij als onredelijke dieren de natuur volgen,” wij zouden zoo zeggen: gedetermineerd worden. Een zoodanige toestand teekent Israëls profeet Hosea in Cap. 8: 11: „Omdat Efraïm de altaren vermenigvuldigd heeft „tot zondigen, zoo zijn hem de altaren geworden tot zondigen.” — En Jezus spreekt het onder de zonde zijn als een knechtschap. — En de spreuken leeren, dat de goddelooze wordt voortgedreven in zijn kwaad.

Met het persoon-zijn echter staat in verband de eisch van boete en bekeering en wedergeboorte. Reeds bij de schepping des menschen komt het persoon-zijn op den voorgrond, wijl zijne vorming geschiedde naar den beelde Gods, en, om heerschappij te hebben.

4°. Niet het denken en de wetenschap is het hoogste in de Schrift, maar liefde en gehoorzaam Godsbetrouwen, uitkomende in drang en keuze en moed om te dienen. De wijzen worden gevangen in hunne arglistigheid. Alleen wanneer de kennis door de liefde dienst bewijst, maakt ze niet opgeblazen, en terwijl voor de wijzen en verstandigen de verborgenheden van het hemelrijk gesloten blijven, worden die den kinderkens geopenbaard. Ja ook de Zoon des menschen is niet gekomen dan om te dienen zelfs als het licht der wereld.

5°. Niet het denkbeeld, alsof wij het absolute zouden kunnen vatten, wordt in de Schrift gesteund, maar het ten deele van ons kennen uitgesproken. Den Almachtige kunnen wij niet doorgronden. God is groot en wij begrijpen Hem niet en zijne werken en wegen zijn onnaspeurlijk. De belijdenis der oneindigheid komt voor als uitdrukking des geloofs. De grootheid Gods wordt er verkondigd, betuigd, en aan den mensch betaamt geheele gehoorzaamheid, algeheel vertrouwen op Gods woord, volstreckte toewijding, zuivere dankbaarheid; alles wat op zedelijk levensgebied thuis behoort. Daarom is het „volstreckte” daar op te vatten in den zin van zuiver, louter, rein; wat overeenkomt met Gods volmaakte heiligheid en rechtvaardigheid als de Liefde. Eigenaardig wordt er dan ook meer gesproken van kennen dan van weten.

6°. De alomvattende werkzaamheid Gods, als van het onbegrijpelijk, oneindig persoonlijk wezen, die tot zijne schepping in onafgebroken, alonderhoudende betrekking staat, zoodat Hem in Zijne werken niets ontgaat, wordt overal betuigd, maar met betrekking tot den mensch immer zoo, dat deze hierin grond en oorzaak voor zijn werken vindt; niet zoo dat de mensch hierdoor deterministisch in zijne gezindheid gedwongen wordt, en dat zijn persoon-

lijk bestaan en verantwoordelijkheid zou worden opgelost. De mensch wordt in de Schrift aangespoord om uit en door God te werken, terwijl er voorgesteld wordt, dat hij dit nalaten kan. De mensch kan zich tegen God verzetten, verharden, al heeft hij geen vrede en gelukt hem zijn pogen niet. Zegeningen en straffen worden aan zijn doen en nalaten verbonden. Zelfs de alwetendheid en de almacht Gods hebben daar een zedelijk karakter, wekken den rechtvaardige tot vertrouwen, den goddelooze tot vreeze. En de rechtvaardige mag steunen op Gods wetenschap, wijsheid, macht en trouw en verzekerd zijn, dat zijns de overwinning is. Het hoogste is, geheel en al, gewillig zich laten bewerken door God.

Hierbij nu sluiten volkomen aan de opwekkingen en waarschuwingen; de beloften en bedreigingen, zóó, dat deze juist door wat daar aangaande de verhoudingen van God tot den mensch geleerd wordt, gesteund worden. Het eene maakt met het andere, omdat er geen determinisme is, een geheel.

Voorzeker, daar wordt in de Schrift gesproken van Gods Raad, Gods voornemen; gesproken van verordenen, verkiezen, roepen, bewerken, maar altijd staan de persoonlijke verhoudingen daarbij voorop en niet het deterministisch dwingen.

Trouwens, het is vaak gezegd: in Israël staat het persoonlijk reële op den voorgrond; niet het abstracte. Israël is niet het volk waar de filosofie bloeide maar het volk van den godsdienst der openbaring, en het determinisme is niet godsdienst, noch openbaring, maar filosofie.

De Bijbelsche beschouwing is dus voor het determinisme niet gunstig, maar praedestinatie is een bijbels leerstuk.

Het is evenwel niet te ontkennen, dat onze gewone voorstelling der praedestinatie-leer een sterk (om het zoo maar te noemen) deterministischen trek heeft.

Zoo wordt er beweerd. Laat ons kortelijk zien wat er van die bewering aan is.

De gewone leering der praedestinatie is deze:

Wij zien, dat er zijn, die gelooven, en dat er zijn, die niet gelooven.

Hoe komt dat?

Uit de menschen zelf niet, want tal van personen, die even goed zijn als de anderen gelooven niet, en de anderen die even slecht zijn, gelooven wel.

Nu moet worden erkend, dat God in zijne voorzienigheid alle dingen werkt: van Hem gaat alles uit, derhalve is het gelooven Gods werk in den een, en het niet gelooven Gods niet werken in den ander.

Dewijl nu Gods werk een eeuwig werk is, zoo moet volgen, dat dit, wie wel en wie niet gelooven zal, eeuwig bij God vaststaat, en dat Hij in eeuwigheid bepaalt, of wellicht is het beter te zeggen: dat Hij van eeuwigheid bepaald heeft, wie zijne genade deelachtig zal worden, en wie voor die gave der genade niet in aanmerking komen zal. En wijl dit laatste om de zonde zal zijn, zoo moet deze ook door God zijn bepaald, zij het dan ook door des menschen eigen schuld.

Voor wij verder gaan merken wij op:

A. Dat dus hier de leer der Besluiten Gods te hulp geroepen wordt om een antwoord te geven op de vraag waarom de eene mensch wel, de andere niet gelooft; en dat dus eigenlijk deze vraag het uitgangspunt is.

B. Dat eigen schuld, waarvan het vooraf door een boven ons staande en dwingend op ons inwerkende macht bepaald is, dat zij komen zou, ons toch moeilijk helder wil

worden, zoowel wanneer we letten op „eigen” als wanneer we zien op „schuld”.

Om nu te zien, of dit werkelijk de voorstelling is, dat alles in dezen van eeuwigheid bij God is bepaald, kunnen wij niet beter doen dan een uit velen te nemen en hooren, hoe hij de praedestinatie definieert. Kiezen wij WILLEM à BRAKEL. Het komt ons voor, dat deze juist de gedachte weergeeft, gelijk zij ook bij anderen wordt gevonden.

In zijne „beschrijvinge” van de praedestinatie zegt hij het volgende: „De praedestinatie of voorverordineringe „is een eeuwig, vrijwillig en onveranderlijk besluit Gods, „om tot verheerlijkinge van zijne vrije genade eenige menschen te scheppen, onder de zonde te besluiten en door „Christus tot de zaligheid te brengen, en om tot verheerlijkinge van zijne rechtvaardigheid anderen te scheppen, in „zonde te laten komen en om de zonde te verdoemen.”

Wij kunnen niet ontkennen, dat de hoofdgedachte van deze bepaling ook in de Dordtsche Leerregels en voorts bij alle voorstanders der Augustijnse praedestinatieleer gevonden wordt. De uitwerking der gedachte is verschillend. Het is niet geheel hetzelfde of men AUGUSTINUS hoort of GOTTSCHALK; of men CALVIJN leest dan wel de meening van de Dordtsche Synode verneemt, maar dat eeuwige, dat onveranderlijke besluit Gods beheerscht bij allen alles. Uit dat besluit tracht men het al of niet behouden worden der menschen te verklaren. Van eeuwigheid is het bepaald, wie worden zal; van eeuwigheid wie behouden zal worden; van eeuwigheid wie (zij het dan ook door zijn eigen schuld) verloren zal gaan. Het eeuwig wel of wee der menschen is de uitkomst van het eeuwig raadsbesluit Gods.

En niet alleen dat eeuwig wel en wee als einduitkomst, maar alle handelingen der menschen vallen daar onder.

Immers dat blijkt uit eene andere stelling, die hierbij behoort, en die ook uitgesproken wordt, nl. deze: „Hij (God) „besluit eerst het einde, de verheerlijking van zijne genade en rechtvaardigheid, en tot dat einde besluit God „de middelen om tot dat einde te bekomen, welke (middelen) zijn: menschen te scheppen en onder de zonde te „besluiten.” En even verder: „ook al bevatten wij het „eene en het andere op zich zelf, en het eene na het andere, zoo weten wij, dat God alles met een enkele daad „besluit en insluit.”

M. a. w.: alles is van eeuwigheid vast: gevolg en oorzaken, oorzaak en gevolgen. Dit nu is wel gemakkelijk voor het begrip, maar moet toch zuiver deterministisch worden genoemd.

Tot dit besluit komen wij ook, wanneer wij de nadere bepalingen lezen van de verkiezing en de verwerping.

De „beschrijvinge” van de „verkiezinge” luidt aldus: „De verkiezinge is eene voorverordinerings Gods, door „welke God van eeuwigheid vast en onveranderlijk besloten „heeft eenige particuliere menschen als met name, zonder „eenig voorgezien geloove of goede werken, uit zijn enkel „vrij welbehagen, te brengen tot de eeuwige zaligheid; tot „prijs der heerlijkheid zijner genade.”

Nu willen wij vooraf doen opmerken, dat BRAKEL sprekende over de praedestinatie zegt: „dat het een vuile laster is te zeggen, dat de Kerk leert, dat de eene mensch „tot zaligheid en de andere tot verdoemenis geschapen is... „’t is enkel heiligheid menschen, die door hunne eigene „schuld zondigen in de zonde te laten liggen en om de zonde te verdoemen.” Doch daarna vragen wij verder den schrijver, wat is dan nu naar uwe voorstelling het andere deel der voorverordineering, nl. de verwerping?

Wij lezen zijn antwoord onder punt XIII in de volgen-

de „beschrijvinge”: „De verweiping is eene voorverordening van sommige particuliere menschen als met name, tot het eeuwig verderf; uit enkel vrij welbehagen tot betooning van Gods rechtvaardigheid in hen om hunne zonden te straffen.” En even verder zegt BRAKEL: „deze verworpenen zijn in getal onbedenklijk te boven gaande het getal der uitverkorenen, welke in tegenstelling van deze, ja zelfs van de geroepenen weinig genoemd worden.”

Wij lezen dus goed; het besluit der verwerping is, dat een getal menschen, zoo groot, dat het 't getal der uitverkorenen onbedenklijk te boven gaat, voorverordineerd is, persoonlijk als met name, tot het eeuwig verderf, uit enkel vrij welbehagen tot betooning van Gods rechtvaardigheid in hen om hunne zonden te straffen.

Voorts lezen wij later: „Hij die het einde besluit, besluit meteen de middelen tot het einde.”

Het is hier ergens dat BRAKEL zegt met het oog op deze redeneering: „Die met God twisten wil doe het.” Dát nu wenschen wij niet te doen, maar wij constateeren eenvoudig, dat alzoo de leer der voorverordineering zuiver deterministisch is.

Wel is er in het geheel der beschrijvingen ook nog eene andere gedachte opgenomen wijl BRAKEL, zooals we reeds zagen, ontkent, dat God de oorzaak der zonde zou zijn, en die we ook vinden in uitdrukkingen als deze: „God laat toe, dat zij door hunne eigenē schuld van God afvallen en zich slaven van de zonde maken” waarin zooals we zien de voorafbepaling wordt omgezet in een toelaten, maar dit kan ons doen opmerken, dat er in het geheel der beschouwingen dualisme heerscht en dat men met zijn eigen redeneering geen vrede heeft.

Heeft dus de kerkelijke praedestinatieleer een deterministisch karakter, en is de levensbeschouwing naar de Schrift bepaald niet deterministisch, dan wijten wij dit aan het uitgangspunt en staan voor de belangrijke vraag: Kunnen wij een uitgangspunt vinden, waarbij uit de voorstelling der praedestinatie het determinisme wegvalt en de Schriftleer tot haar recht komt.

Maar waar moeten wij dat zoeken?

Naar het mij voorkomt moeten wij eenvoudig het grondbeginsel, de grondstelling van AUGUSTINUS naar voren brengen, nl. dit, dat alles beheerscht wordt door onze voorstelling van de verhouding waarin de Schepper staat tot zijn schepsel — laat ons zeggen — schepping, en daar ook opmerken, hoe in de Schrift als voorwerpen van Gods welbehagen of toorn immer personen van een bepaald karakter worden aangewezen.

Bij het nagaan van de leerstellingen van AUGUSTINUS(*) kwam het mij voor, dat, naar het ideaal van den grooten kerkvader, het geheele theologisch stelsel wezen moest als een schoone boom, die voortkomt uit den zaadkorrel in het eerste der 12 geloofsartikelen vervat.

Wij wenschen zijne aanwijzing te volgen, maar nemen de vrijheid om bij de ontwikkeling onzen eigen weg te gaan, ook al is het, dat wij weten slechts in staat te zijn om naast het majestueuse werk van den machtigen denker een zwak schetsje van nog onzekere potloodlijnen te plaatsen.

Dat wij onzen eigen weg gaan, blijkt u terstond, wanneer wij niet de macht en de wetenschap van den Schepper, maar diens Recht op den voorgrond plaatsen. Dit is iets, dat wij naar de Schrift moeten doen, wijl ook daar de voorstelling van het souvereine Recht des Scheppers alles beheerscht. Daarmede worden de zedelijke (s. v. v.) eigenschap-

(*) In Neanders kerkgeschiedenis.

pen des Scheppers in de eerste plaats in 't licht gesteld.

Het Godsbegrip der Schrift is — het is dikwijls gezegd — Heilige Liefde.

En nu, van dezen Schepper — die God en Vader, die Heilige Liefde is, en die als de Almachtige door het Woord de wereld geschapen heeft — brengen wij zijn Recht niet tegenover het schepsel, maar op zijne schepping voor onze gedachte naar voren.

De stelling, dat de Schepper souverain Recht op zijne schepping, het werk zijner handen, heeft, zal toch wel door niemand worden geloochend.

Dat de Schepper, als een Rechtvaardig God, dat recht op zijne schepping vasthoudt, spreekt wel van zelf. Gods rechtvaardigheid komt allereerst hierin uit, dat Hij (vergun mij de uitdrukking) rechtvaardig is jegens zich zelf en het recht op het zijne niet prijs geeft.

Dat dan ook de ontkenning van dat Recht in de praktijk, m. a. w. de zonde des menschen door de verleiding des Boozen dat Recht zelve niet vernietigt is duidelijk; alleen blijkt ons daaruit, dat de zonde naar haren aard als ongehoorzaamheid, rechtsschennis moet worden genoemd. De zonde is de ontkeaning, dus schennis van Gods recht, van het Recht. Als wij dit verstaan, vatten wij Johannes woord: „de zonde is de ongerechtigheid.” Heeft nu al de mensch, en dat in zijne betrekking, waarin hij door God tot het geheel geplaatst was, zich tot zonde laten verleiden, het kan ons niet verwonderen, dat de Heilige Liefde door die zonde zich zijn eigendom, de wereld, niet laat ontnemen, maar het, niettegenstaande de inkomst der zonde, zal doen beantwoorden aan zijne bestemming, d. i. Zijne verheerlijking.

De grondlijnen onzer voorstelling van het scheppingsplan liggen in onze belijdenisschriften. Zie Cat. Heid. vr. en

antw. 6: „God heeft den mensch naar zijn beeld geschapen opdat hij God zijn Schepper recht kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude om Hem te loven en te prijzen.”

En in de Belijdenis Art. 12 wordt gezegd: „Wij gelooven dat de Vader door het Woord, d. i. door zijn Zoon, den hemel, de aarde en alle schepselen uit niet heeft geschapen, als het Hem heeft goedgedacht, een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante en verscheidene ambten gevende om zijnen Schepper te dienen.”

Hierbij nu nemen we verder de uitdrukking in Art. 13: „Wij gelooven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, dezelve niet heeft laten varen . . . maar zoo voegen wij er aan toe: niettegenstaande de zonde ingekomen is, zijne Liefde voor en zijn Recht op zijne schepping behouden en aan zijn oorspronkelijk „goeddenken”, dat alles Hem dienen zal, vastgehouden heeft.

„Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat enz. — hoe verklaren wij het, dat God de wereld zoo lief heeft gehad?

Immers nademaal de wereld het Zijne, Zijne schepping is.

Hieruit verklaren wij nu het goddelijk plan ter verlossing ons door den Apostel Paulus voorgesteld in den Eph. brief, cap. I: 9, 10, als hij zegt: „ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid van zijnen wil, naar zijn welbehagen, hetwelk Hij voorgenomen had in zich zelve; om in de bedeeeling van de volheid der tijden wederom alles tot één te vergaderen in Christus, beide dat in den hemel en dat op de aarde is.” Vergelijk hiermede Col. I: 20, waar gezegd is . . . „alle dingen verzoenen zou tot zich zelve, hetzij de dingen, die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn.”

Hiervan hooren wij reeds iets in de belofte aan Abraham gedaan, als er gezegd wordt, dat in zijn zaad alle volken zullen worden gezegend. Tot de vervulling van dat voornemen moet Israëls verkiezing dienen, gelijk dan ook bij Israëls profeten dat universalisme verkondigd wordt.

Opmerkelijk is, in verband hiermede, dat de Allerhoogste altijd door over de heidenen, die Hem niet kennen, zijne Souvereiniteit als Schepper en Koning handhaaft; de volken gebruikt, oordeelt, zegent en straft, bedreigingen en beloften toekomen doet.

Het verlossingsplan moet dus dienen om het scheppingsplan, dat door de zonde verbroken scheen, te volvoeren. In dat licht moeten allereerst voorverordineering en verkiezing worden gezien. Daarom worden zij, die door de verlossing tot hunne bestemming, in Gods scheppingsplan gelegen, worden gebracht, uitverkorenen in Christus voor de grondlegging der wereld genoemd. Daarom is er sprake voor de verlost en van een Koninkrijk van voor de grondlegging der wereld bereid.

Zoo zien we, dat niet de zaligheid van enkele particuliere personen bij het verlossingsplan op den voorgrond staat in de besluiten Gods, in zijn wil en welbehagen, in zijn voornemen, maar Gods recht, Gods eere in zijne werken: waarvan de behoudenis der geloovigen, der gehoorzamen in het bereiken der van God gewilde bestemming de natuurlijke, d. i. de door God gewerkte vrucht is.

Infralapsarisme en supralapsarisme vervallen hier beide gelijkelijk, en de verlossingsgedachte Gods blijkt van den beginne aan universalistisch, wijl zij ter volvoering van zijn scheppingsplan dient.

Het blijft dan Gods wil als heilig Recht en eeuwige Liefde, dat zijn werk aan zijn doel beantwoorden zal. Maar daartoe moet de zonde, wederrechtelijk ingekomen, uit zijne schepping worden uitgewerkt en daar zijn Recht worden hersteld.

Waardoor zal dat geschieden?

Waardoor anders, dan dat in die schepping de volle erkenning van dat Recht, de volstrekte gehoorzaamheid in liefde, de ongerechtigheid overwint.

Door dat werken immers, dat zich stelt in volstrekten zin tegen die machtige drijving van zonde en dood, die als een vloek in de schepping wederrechtelijk heerscht, en dat met het besliste doel om dien stroom op te nemen, te breken, te doen verdwijnen. Daartoe moet het zoenoffer worden gebracht; de volle uitwerking ten verderve van die rechtschennis, van dat ongehoorzaam zijn, worden aanvaard, worden gesmaakt in den dood; moet de strafschuld der zonde worden weggenomen door ze te dragen; waarna en waardoor de dood zal zijn overwonnen, het leven zal heerschen, en de opstanding zal zijn aan het licht gebracht.

Hieruit zien we, dat noch van bijzondere noch van algemeene verzoening als zoodanig kan worden gesproken.

Maar wie zal dat doen?

Uit de menschheid zelve kan in haar gevallen toestand een zoodanige niet voortkomen. Haar hoogtepunt onder de leidingen Gods is bereikt in de zuivere ontvangbaarheid, waarvan Maria's woord de uitdrukking is: „Zie de dienstmaagd des Heeren, mij geschiede naar uw woord.” Doch wie anders zal het zijn dan dezelfde door wien de Schepper de wereld gemaakt heeft?

De Middelaar der schepping is ook de Middelaar der herschepping, der verlossing (zie Coll. 1.)

Het Woord wordt vleesch. De Zoon komt in de wereld, wordt mensch en handhaaft in de wereld des Scheppers recht op de wereld. Hij is dus niet gekomen opdat Hij de wereld verderve, maar behoude. Dat komen is de herstelling van Gods recht in den mensch door den mensch Christus Jezus, den Middelaar Gods en der menschen. Die

herstelling wordt, omdat Hij onze Middelaar is, het deel van ons geslacht en daarom wordt het door Hem volbrachte levenswerkelijkheid door den Heiligen Geest in den-
gene, die gelooft.

Op den Zoon is Israëls verkiezing, Israëls volksbestaan en geschiedenis aangelegd. Daarom is dat volk Gods eerstgeborene onder de volken. Maar daaruit volgt ook, dat die verkiezing en geschiedenis een voorbereidend karakter heeft; en dat Israëls verkiezing niet als voorbeeld kan dienen voor het leven van den enkelen mensch, waarvoor het toch ook veel te rijk is, maar waarom liever in Israël als type het beeld der menschheid moet worden gezocht.

Ook volgt hier, dat nu de verkiezing van enkele menschen op zich zelve met uitsluiting van anderen vooraf, onder de Nieuw-Testamentische bedeeling moeilijk kan worden volgehouden, overmits in Christus Jezus, den Middelaar Gods en der menschen, de zegening van Abraham tot de heidenen komen moet, dewijl in Hem de heidenen medeërfgenen zijn der beloften Gods. Daarom moet het bevel des Heeren na zijne opstanding gegeven, om het Evangelie aan alle volken of creaturen te prediken, als ernstig worden opgevat, d. i. het moet worden uitgevoerd met het doel, dat in allen, dat overal in de menschenwereld dat recht Gods zal worden erkend en zal worden hersteld. Niet beschaving als zoodanig; niet de bekeering van zoo of zooveel zielen is eerste doel dier prediking, maar de erkenning van het soevereine Recht Gods op allen. Gelijk dan ook Paulus te Athene verkondigt, dat God, met het oog op de voltooiing van het verlossingsplan in de toekomst van Christus, allen menschen alom laat prediken, dat zij zich bekeeren.

Christus is dus de eerst verordeneerde; de uitverkorene, en in Hem en in de zijnen vallen voorverordeneering (tot een voorrecht) en uitverkiezing (tot een roeping) immer

samen. De voorverordineerden tot kinderen zijn de uitverkorenen tot arbeid.

Maar wie zijn de zijnen?

Het antwoord, dat Jezus zelf hierop geeft, is niet dubbelzinnig en het drukt uit, wat heel de Schrift door wordt geleerd. „En iemand zeide tot hem: zie uwe moeder en „uwe broeders staan daar buiten, zoekende u te spreken. „Maar hij, antwoordende, zeide tot dengene, die hem dat „zeide: Wie is mijne moeder, en wie zijn mijne broeders?“ „En zijne hand uitstreckende over zijne discipelen zeide hij: „ziet mijne moeder en mijne broeders. Want zoo wie den „wil mijns Vaders doet, die in de hemelen is, dezelve is „mijn broeder en zuster en moeder.”

Toestanden en daden worden op den voorgrond gezet. Personen van een bepaald karakter aangewezen. En dat niet afgetrokken, maar alles is reëel. Zie Matth. 5, 6, 7. Zalig de armen van geest; enz. Zoo wie de geboden zal gedaan en geleerd hebben, die zal groot zijn; enz. „Die vijanden liefheeft, vloekenden zegent, hatenden weldoet, voor gewelddoeners bidt, die is kind van den Vader in de hemelen. Die waarachtig aalmoezen doet in de vreeze Gods; wien het in het gebed om God te doen is; wie in het verborgen vast, den naaste vergeeft, die ontvangt zegen van God. En niet een iegelijk, die zegt: Heere, Heere, maar die doet den wil des Vaders gaat in in het Koninkrijk der Hemelen, terwijl de werkers der ongerechtigheid buitengesloten blijven. Degene, die Christus woorden hoort en doet, blijft, en die hoort en niet doet gaat onder.

En daar is veel meer, doch dit weinige is aangehaald om te doen zien, hoe dat woord van Jezus aangaande de discipelen aanduidt den aard dergenen, die het Koninkrijk Gods beërven.

Wordt dan hierdoor niet de verdienstelijkheid der goede

werken geleerd? Wat de Schrift betreft, wij gelooven vastelijk: neen, en wat onze aanhaling betreft, die is om te doen zien, hoe de hier genoemden geen andere zijn dan waarvan gezegd moet worden, dat in hen en door hen bij aanvang het Recht des Scheppers open in zijne schepping wordt erkend in de praktijk; hoe door dezen als door degenen, die zijn wil doen, zijne souvereiniteit over zich wordt geëerd. Dat zijn degenen, die God kent; gelijk Hij zoekt die Hem in geest en waarheid bidden.

Wij kunnen hier de vraag niet weren: van wie der menschenkinderen eischt God wel, dat zij naar zijne geboden, of wat wel hetzelfde zal zijn, naar den eisch hunner bestemming leven zullen? Van wie der menschenkinderen wil God wel, dat zij heilig en onberispelijk zijn zullen? Wat doet God, de rechtvaardige God, met de ongehoorzamen?

In Israël ging men in tot de getelden naar de wijze, waarop dat daar geschiedde, die hiertoe komt, hierin leeft, die is ingegaan, persoonlijk, tot de vergadering der kinderen Gods, die om den Zoon zijn vereenigd, tot den Zoon zijn getrokken, aan den Zoon zijn verbonden door de banden van geestelijke verwantschap. Dat zijn de uitverkorenen in Christus, of de uitverkorenen naar de voorkennis (niet voorwetenschap, welke we niet ontkennen, omdat we de oneindigheid Gods met ons beperkte denken niet kunnen bevatten, maar waaraan we in dit geval toch niets hebben. BRAKEL zegt ook zeer terecht, dat voorkennis iets anders is dan voorwetenschap, nl. een kennen in liefde en welbehagen.) Gods; de uitverkorenen in heiligmaking des Geestes; dat zijn de voorverordineerden naar den beelde des Zoons; de voorverordineerden die tot kinderen en erfgenamen zijn gesteld.

En hierbij kunnen wij weder de vraag doen: Van wie

meent gij, zou God willen, dat zij in heiligmaking des Geestes zullen wandelen? Wat doet God met degenen, die het niet doen?

Zoo is ook te verklaren de bekende plaats in Rom. 8: 28. „En wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, degenen, die naar zijn „voornemen geroepen zijn,” enz. Degenen, die God liefhebben zijn zij, die naar zijn voornemen geroepen zijn. Nu leert men vaak, dat zij God liefhebben, omdat zij naar zijn voornemen geroepen zijn; of dat zij naar zijn voornemen geroepen zijn, omdat God vooruit geweten heeft, dat zij Hem zouden liefhebben. Maar geen van beide staat er. De constructie van dezen zin is dezelfde als die van vers 1 van dit hoofdstuk: „alzo is er geene verdoemenis „voor degenen, die in Christus Jezus zijn, die niet naar „het vleesch wandelen, maar naar den Geest.” Ook hier vindt men twee beschrijvingen van dezelfde personen, maar van gelijke kracht en beteekenis en waarbij geen eerste en tweede aangegeven wordt. Zoo ook die God liefhebben zijn degenen, die naar zijn voornemen geroepen zijn. Die God liefhebben zijn de voorgelovenden, voorverordineerden naarden beelde des Zoons, de geroepenen, de gerechtvaardigden, de verheerlijkten; daarom hebben zij God lief, neen, daarom moeten hun alle dingen medewerken ten goede. Zij zijn gekomen, persoonlijk, in de rechte verhouding tot den Schepper, die den mensch naar zijn beeld gemaakt heeft en daarom zal, wat macht er ook kome, door de vervulling van het verlossingswerk in hen het scheppingsplan worden volbracht.

Hoe men er toe komt om een liefhebber Gods te wezen, wordt hier niet besproken, alleen maar de vastigheid en het voorrecht diergenen wordt aangewezen.

De beantwoording van deze laatste vraag behoort niet

onder het hoofdstuk der Besluiten Gods, maar onder dat hetwelk door VAN OOSTERZEE „de heilsweg” of „subjectieve soteriologie” genoemd is en zal daar waarschijnlijk nog lang tot de „verborgene dingen” moeten gerekend worden, gelijk alles, wat levensaanvang is, nog niet is verklaard. Immers zoo bekennen wij ook allen, dat wij het punt niet bepalen kunnen, waar de werkzaamheid Gods en de verantwoording der menschen samenvalt. Maar daarom heffen wij niet een der beiden op. Het stellen en beantwoorden dier vragen op de wijze, zooals het geschiedt, kunnen wij niet aanzien dan als blijk van grootte nieuwsgierigheid onder de menschen, waaraan de Heer niet toegaf, maar waar tegenover Hij stelde: strijden om in te gaan. Begeeren wij ernstig ter eere Gods en tot 's naasten heil de wegen Gods te kennen en zijne gangen eerbiedig na te speuren, dan zal dit zeker het beste geschieden door den weg te volgen door onzen Heiland aangewezen, als Hij, met het oog op iets anders, zeide: „zoo iemand wil des- „zelfs wil doen, die zal bekennen.”

Geheel hiermede overeenkomende is ook de voorstelling in de Schrift gegeven van wat en wie God verkoor. Stond er ergens een uitspraak des Heeren of zijner Apostelen, die ongeveer aldus luidde: Want het is u bekend, dat God van voor de tijden der eeuwen onherroepelijk heeft vastgesteld aan welke personen, met name, Hij het eeuwige leven geven zal, wij zouden het zwijgen er toe doen; maar Hij heeft gezegd: „die gelooft heeft het eeuwige leven.” En wie zal gelooven? „Die zijne ziel bij 't leven nu niet „meer heeft kunnen houden.” Wie geeft zich over, immers degene, die het niet meer uithouden kan. Die begeert, wat hij zelf niet bezit, en dat hij het voorwerp des

geloofs aanschouwt. En wie zal dat doen? Daarop kunnen wij geen algemeen antwoord geven; de verscheidenheid der levenstoestanden is zoo oneindig groot en wij willen ons ook niet aanstellen alsof wij den onmeetbaren rijkdom van het volle leven en Gods werken daarin binnen de enge wanden van ons klein begrip kunnen samenvatten. Maar die behoeftigen zijn de verkorenen; die behoudt God; die gebruikt Hij in zijn werk. Daarom spreken wij niet van „een voorgezien geloof” maar zingen met de gemeente: „’t Behoeftig „volk, in hunne nooden, In hun ellende en pijn, Gansch hulpeloos tot Hem gevloten, Zal Hij ten redder zijn.”

En dát kunnen wij verstaan. De Schepper handhaven de zijn souverain Recht op het Zijne, kan geen opgeworpen souverainen naast zich dulden. Daarom volgde op de poging om te zijn als God, doch buiten God, de uitdrijving uit het paradijs en de versperring van den weg naar den Boom des levens door het zich omkeerende vlammeende lemmer eens zwaards. Naar dezen regel handelt God nog immer, en daaruit verstaan we, dat de goddelooze in den dag des toorns den schat ontvangt, dien hij zich zelve vergaderde in het tegenstreven van Gods wil en het schenden van Gods Recht, wanneer hem zijne plaats gewezen wordt in het eeuwige vuur, dat niet hem, maar den duivel en diens engelen bereid is.

Geheel de Schrift is dan ook vol van gedachten en uitspraken in den trant als deze: „op dezen zal Ik zien, op „den arme en verslagene van geest, en die voor mijn Woord „beeft.”

Als we dit zien, verwondert het ons niet meer, dat de Apostel Jakobus, de uitverkiezing besprekende, zegt: „Heeft „God niet uitverkoren de armen dezer wereld, rijk in het „geloof, en erfgenamen des Koninkrijks, hetwelk Hij be- „looft, dengenen, die Hem liefhebben?” En ook niet, dat

wij van Paulus hooren: „Het dwaze der wereld heeft God „uitverkoren, opdat Hij de wijzen beschamen zou; en het „zwakke der wereld heeft God uitverkoren, opdat Hij het „sterke zou beschamen. En het onedele der wereld, en het „verachte heeft God uitverkoren, en hetgeen niet is, opdat „Hij hetgeen is, te niet zou maken; opdat geen vleesch zou „roemen voor Hem.” Opdat alzoo de volstreckte opperhoogheid des Scheppers naar recht zou worden erkend.

Daarom komt het er op aan, persoonlijk geheel te leeren afzien van zich zelve, en van het zijne; persoonlijk te gelooven zijne bestemming door God in het geschapen-zijn naar zijn beeld en gelijkenis, en daaruit zijne persoonlijke voorverordineering tot kind, en hiermede zijne uitverkiezing tot heiligheid, tot zaligheid.

Dan zien we, hoe onze voorverordineering en Gods scheppingsdoel samenvallen; en de erkenning van het Recht Gods op ons persoonlijk, en de persoonlijke bewustheid onzer voorverordineering, onzer uitverkiezing in Christus van voor de grondlegging der wereld zijn eveneens onafscheidelijk verbonden. Op die persoonlijke bewustheid, niet op de uitsluiting van anderen vooraf door God, heeft de Apostel het oog als hij zegt „wij” en „ons”.

Laat ons trachten in het licht van I Cor. 1 het negende kapittel van den brief aan de Romeinen te lezen, en dan hooren hoe Paulus aan het op zijne voorrechten trotsche Israëel de waarheid, het feit, tot zijne verootmoediging voorhoudt, dat het alleen geworden is, wat het werd, door Gods verkiezing. Dat God juist in hen bewezen heeft het kleine voor het groote, het mindere boven het meerdere te stellen, opdat het voorrecht zou zijn niet uit den werkende, maar uit den reepende, en opdat aldus het voornemen Gods naar de verkiezing zou vastblijven. Hieruit moet voor Israëel volgen, dat nu zijn ijdel zelfverhef-

fen oorzaak van zijne verwerping zal blijken. Daartegenover zal dan thans met de heidenen worden gehandeld, gelijk vroeger aan Israël is geschied en het geringe boven het meerdere worden voorgetrokken. Gods zegenen en behouden is niet naar werken maar naar genade.

Doch genoeg om aan te toonen wat ik bedoelde met te zeggen, dat niet individuen als zoodanig, maar in het algemeen personen van bepaald karakter als de voorverordineerden voorkomen.

„Maar dan is onze troost weg.” „We missen de vastigheid.”

Daarop zeggen we eenvoudig en kort: *a.* Uw troost is niet de hoofdzaak, maar het feit, dat de Schepper de herstelling van zijn geschonden recht wil. *b.* De troost wordt werkelijk alles overtreffend, en de vastigheid als de „Rots der eeuwen” wanneer gij met aanbidding verstaan leert, hoe de Schepper van hemel en aarde, in de handhaving van zijn heilig Recht op u en de uitdrijving van de zonde uit het Zijne, ook uwe persoonlijke behoudenis en zaligheid wil; ook met u wil gaan door heiligheid tot zaligheid. Juist voor armen en behoeftigen en ellendigen, voor wie daar treuren en weenen, en voor wie dus alleen troost noodig is, is hier de ware troostgrond gegeven.

Vergun mij nu, voor ik eindig, nog enkele opmerkingen.

Gods Recht — hoe vaag en onbestemd is het menigmaal, wat daar bij wordt gedacht. Hoe vaak komt het voor als de tegenstelling zijner genade, terwijl wij toch zingen: „Uw troon blijft onbewogen van recht en van gericht zijn vasten steun ontleenen;” en dan daarop volgende: „en waarheid en gena gaan voor uw aanschijn henen.”

Gods Recht. Hoe wordt het in den regel alleen ver-

staan tegenover den zondaar; en Gods rechtvaardigheid aanschouwd in het straffen van den zondaar of van den Middelaar in de plaats des zondaars.

Laat ons, als uitgangspunt, voorop stellen Gods, des Scheppers Recht op zijne schepping, dus ook op den zondaar, op iederen zondaar, zoodat wij gevoelen leeren, dat een mensch geen recht heeft om zondaar te zijn — dan zien wij in Gods rechtvaardig vasthouden aan zijn Recht den grond voor zijne genadebetooning. Dan zien wij Gods rechtvaardig vasthouden aan zijn Recht, om erkend te worden door den zondaar openbaar worden als toorn tegen de zonde. Barmhartigheid voor den boetvaardige blijkt ons openbaring der rechtvaardigheid Gods. Gods eigen vasthouden aan zijn Recht op allen doet ons het woord, en het feit, verstaan: „Hij doet zijne zon opgaan over boozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.” Hoe wordt in dit licht elke zegen en elke ramp voor den zondigen mensch een prediking tot bekeering. Paulus' woord en Petrus' prediking worden beide verstaan: „de goedertierenheid Gods leidt tot bekeering.”

En welk een ruim veld zien wij ons hier geopend voor de levenspraktijk. Geheel de Ethiek kan op dezen grondslag worden opgetrokken.

Wat is zonde? Miskenning in de praktijk van Gods Recht op ons; en dat van dien God, die Liefde is.

Wat is schuldbesef? Smartelijke zelfveroordeeling, wijl wij het Recht van onzen rechtvaardigen en liefdevollen Schepper hebben geschonden.

Wat is het geweten? Een diep besef in den mensch van dat gebleven Recht Gods op den zondaar, den mensch.

Wat is wedergeboorte? Het verkrijgen van die gestalte, waarin het erkennen van dat Recht ons leven is.

Wat is bekeering? Het komen tot het volvrootlijk er-

kennen van dat Godsrecht op ons, in de praktijk.

Wat is heiligmaking, christelijk leven? Het leven der christelijke gehoorzaamheid, het vrijwillige, blijde leven in dadelijke erkenning van het Recht Gods.

Wie is de Christus (Ethiek) Degene, die Gods Recht op ons handhaafde en ons toeroept: volg mij op dezen weg.

Welke toekomst verwacht gij? Een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont. De vervulling van het woord „en uw volk zullen allen te zamen „rechtvaardigen zijn.” En ziet, Broeders, dan gaat het psalmboek open en wij heffen aan: „’t Rechtvaardig volk „zal welig groeien, daar twist en wrok verdwijnt, Zal alles „door den vrede bloeien.” enz.

Doch daar is meer, gij denkt aan de zending onder Israël en de volken, en hoort van het Recht Gods op allen, en hoe Hij zelf daaraan vasthoudt; en voelt dat hierin drangrede tot arbeid en grond voor vertrouwen beide gevonden worden, en wat het te beteekenen heeft een medearbeider Gods te wezen. En gij spreekt reeds: „wie zou „U niet vreezen, Gij koning der heidenen, want het komt „U toe, omdat niemand U gelijk is.”

Gij ziet een zondaar in zonde verzinkend, en overlegt voor u zelven en voor den zondige daar: „God heeft recht „op u. Gij moet Hem erkennen. Niettegenstaande uw zonde hield God zijn Recht op u vast; betoonde dat in de zending des Zoons en in de gave des Geestes. Daarom kunt „gij Hem erkennen.” Van een ding zijt gij dan bovenal zeker: dat de bekeering des zondaars Gods wil is. Ja, hier verstaan wij: „Zoo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere „re Heere, zoo Ik lust heb in den dood des goddeloozen! „maar daarin heb Ik lust, dat de goddelooze zich bekeere „en leve!”

Gij spreekt over de opvoeding onzer kinderen in Zijne

vreeze en herinnert u allereerst: het is Gods Recht, dat wij onze kinderen voor Hem groot brengen; en de christelijke opvoeding der kinderen wordt behartigd.

Overal, waar ook, op het terrein van christelijken arbeid, hebben wij hier grond onder den voet. Ook geldt naarden aard der zaak hier het: God eerst, en den naaste als zich zelven. Wij begrijpen nog wel niet alles, maar in den weg der erkenning van het Godsrecht is ons de weg om tot kennis, tot al meerdere kennis te komen, aangewezen. En wij kunnen onbelemmerd gelooven. Daar is ook vrucht van alles, wat in Zijnen Naam wordt gedaan, al ware het alleen dit, dat althans in en door dengene, die gelooft, het Recht Gods op zich in de praktijk wordt erkend . . . „Wat „u aangaat, Hij wordt verheerlijkt.”

En dan gewis is er ook nog plaats voor het voelen van den teederen band, die Gods kinderen samen verbindt.

Laat ons hier ook nog even de aandacht mogen vestigen op de groote plaats, die de Gemeente, de christelijke gemeenschap, in de wereld inneemt als middel ter vervulling van Christus' werk.

Zij vormt, in zich steeds uitbreidenden kring, de omgeving, waarin de enkele optreedt; waarop hij wederkeerig invloed uitoefent.

Het komt mij voor, dat veel van wat de deterministen aanvoeren, en dat indruk maakt, in verband met, het gemeentelieven moet worden beschouwd.

De Gemeente zelve en ieder harer leden, heeft de heerlijkste roeping, nl. al arbeidende, opdat Gods Recht worde erkend, hare roeping en verkiezing vast te maken.

Het is der Gemeente goed, te hooren hoe in het „Hoogepriesterlijk gebed” Jezus, haar Hoofd, voor haar pleit bij den Vader. Het geeft haar moed en kracht.

Maar die innerlijke verheuging wordt geestelijk egoïsme,

als zij het vergeet, dat de Heer voor haar zooveel begeert opdat de wereld geloove en bekenne, dat Hij de gezondene des Vaders is.

Zoodan: niet het geestelijk welzijn of de zaligheid van sommige personen, maar de verbreking van de werken des duivels in de wereld, de wering der zonde en heur verderving uit haar, de verheerlijking van Gods naam, de volledige herstelling van Zijn Recht, is inhoud van des Heilands gebed, is doel van het verlossingsplan Gods.

Dat zal geschieden, want „Gods raad zal bestaan en Hij „zal al zijn welbehagen doen.”

Ziet, „Jezus moet als Koning heerschen, totdat Hij al „de vijanden onder zijne voeten zal gelegd hebben; en wan- „neer Hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal „ook de Zoon zelf onderworpen worden Dien, die Hem „alle dingen onderworpen heeft, opdat God zij alles in al- „len.”

